

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

ПОСТУЛЬГА ВАСИЛЬ ЄВГЕНОВИЧ

УДК 342.9:342.727

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ
ГРОМАДЯН В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2026

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Науково-дослідному інституті публічного права

Науковий керівник

доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України
Дрозд Олексій Юрійович,
Бюро економічної безпеки України,
керівник Департаменту

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Пастух Ігор Дмитрович,
Національна академія внутрішніх справ,
завідувач кафедри адміністративного права і процесу

доктор юридичних наук, професор
Джафарова Олена В'ячеславівна,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
завідувач кафедри адміністративної діяльності

Захист відбудеться «11» травня 2026 р. об 11⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.503.01 у Науково-дослідному інституті публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2А

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Науково-дослідного інституту публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2А

Автореферат розісланий «8» квітня 2026 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ксенія КУРКОВА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Актуальність обраної теми зумовлена об'єктивною необхідністю системного оновлення адміністративно-правового інструментарію в умовах переходу до глобального цифрового суспільства та реалізації стратегії «держави у смартфоні». Попри активне впровадження електронних сервісів, чинний адміністративно-правовий механізм залишається дискретним та фрагментарним, що породжує низку фундаментальних проблемних питань, які потребують невідкладного розв'язання. По-перше, постає проблема правової невизначеності статусу суб'єктів в інформаційних правовідносинах: законодавство не дає чіткої відповіді на питання межі відповідальності алгоритмічних систем (штучного інтелекту) при прийнятті юридично значущих рішень щодо громадян. По-друге, існує критичний дефіцит дієвих процесуальних гарантій захисту прав особи в мережі; традиційні адміністративні процедури оскарження виявляються інертними та неефективними перед швидкістю поширення цифрової інформації чи несанкціонованого доступу до персональних баз даних. Третім аспектом є деформація балансу між публічним інтересом національної безпеки в умовах воєнного стану та індивідуальним правом на приватність і доступ до інформації, що призводить до надмірної дискреції органів влади без належного судового чи громадського контролю. Крім того, спостерігається інституційна неспроможність існуючих суб'єктів владних повноважень забезпечити повну кіберстійкість державних реєстрів, що ставить під загрозу реалізацію прав громадян як «цифрових клієнтів» держави. Необхідність подолання цих суперечностей, разом із вимогою імплементації стандартів Європейського Союзу (зокрема регламентів GDPR та AI Act), вимагає розробки цілісної наукової концепції адміністративно-правового механізму, який трансформується з контрольного-репресивного у сервісно-захисний.

Таким чином, вибір теми дослідження обумовлений потребою формування нової парадигми адміністративного права, де цифрові права людини визнаються не просто декларацією, а забезпечуються конкретними алгоритмами правової реалізації та превентивними засобами захисту від новітніх інформаційних загроз.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Питаннями реалізації прав громадян в різних сферах суспільних відносин займалася чимала кількість вчених. Останнім часом, у зв'язку із розвитком інформаційних відносин, постає питання опрацювання реалізації прав громадян в інформаційній сфері. Відсутність ґрунтовних наукових праць у цій галузі свідчить про наявність прогалів, які потребують нагального дослідження.

Були опрацьовані наукові праці із зазначених питань: В. Політанський «Право на інформацію як фундаментальне право людини» (2016), М. Савюк «Адміністративно-правові засади інформаційного суспільства» (2016), Г. Блінова «Адміністративно-правові засади інформаційного забезпечення органів публічної адміністрації в Україні: актуальні питання теорії та практики» (2019), Є. Тептюк «Конституційне право на доступ до публічної інформації: проблеми законодавчого регулювання та судового захисту» (2015); О. Баранов «Теоретико-методологічні основи правового забезпечення інформаційної сфери України (2015) та інші. Аналіз

цих та інших наукових праць свідчить, що вказана проблематика є актуальною та малодослідженою, що спонукає до більш глибокого опрацювання адміністративно-правового механізму реалізації прав громадян в інформаційній сфері.

Науковим підґрунтям виконаної роботи стали праці з адміністративного та інформаційного права відомих українських дослідників, а саме: Б. Авер'янова, І. Арістової, О. Бандурки, Ю. Гаруста, Є. Гетьмана, О. Джафарової, О. Дрозда, Є. Дуліби, О. Кобзаря, В. Курила, К. Куркової, Т. Коломоєць, Л. Луценко-Миськів, А. Манжули, В. Оксіня, І. Пастуха, В. Політанського, Є. Соболя, Л. Сороки, Р. Шаповала, К. Шкарупи та ін. Враховуючи швидкі темпи інформатизації суспільних відносин, наявні наукові напрацювання не покривають нагальні потреби в дієвому механізмі реалізації прав громадян в інформаційній сфері. Це підтверджує актуальність і практичну значущість дослідження, особливо в контексті цифрової трансформації суспільних відносин.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обрана тема дисертаційного дослідження спрямована на реалізацію основних положень законів України «Про інформацію», «Про захист персональних даних», «Про доступ до публічної інформації», «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», а також «Про електронні комунікації». Робота безпосередньо пов'язана з пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки, визначеними Постановою Кабінету Міністрів України, узгоджується із положеннями Стратегії інформаційної безпеки (Указ Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021) та Національної стратегії у сфері прав людини. Дослідження виконане в межах плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є опрацювання наявного теоретичного матеріалу в цій сфері публічних відносин та практики правозастосування з метою формування авторської думки щодо кола, особливостей та гарантій забезпечення прав громадян в інформаційній сфері з метою мінімізації порушення останніх та вироблення необхідних пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства із зазначених питань.

Для досягнення зазначеної мети в дисертації необхідно виконати такі основні завдання:

- визначити правову природу права громадян в інформаційній сфері як об'єкт адміністративно-правового регулювання;
- сформулювати поняття та окреслити структуру адміністративно-правового механізму реалізації прав громадян в інформаційній сфері;
- окреслити коло суб'єктів адміністративно-правового механізму реалізації прав громадян в інформаційній сфері;
- охарактеризувати нормативно-правовий масив забезпечення реалізації прав громадян в інформаційній сфері;
- з'ясувати суть та коло адміністративно-правових інструментів реалізації прав громадян в інформаційній сфері;
- розкрити зміст адміністративних процедур реалізації прав громадян в інформаційній сфері;

– визначити коло юридичних гарантії дотримання прав громадян в інформаційній сфері;

– розкрити особливості міжнародного співробітництва та адаптації передового досвіду у сфері реалізації прав громадян в інформаційній сфері;

– окреслити шляхи вдосконалення адміністративно-правового регулювання реалізації прав громадян в інформаційній сфері.

Об'єктом дослідження є публічно-правові відносини, які виникають в процесі реалізації громадянами своїх прав в інформаційній сфері

Предмет дослідження – адміністративно-правовий механізм реалізації прав громадян в інформаційній сфері.

Методи дослідження. У науковій кваліфікаційній праці було використано сукупність філософських, наукових та спеціально-юридичних методів наукового пізнання, які в сукупності дали змогу розглянути наукову задачу в її комплексі та запропонувати авторське вирішення порушених питань.

Вихідним теоретичним підґрунтям став *діалектичний* метод пізнання соціально-правових явищ, що дозволив дослідити правову природу прав громадян в інформаційній сфері у їхньому постійному розвитку та взаємозв'язку з процесами цифровізації публічного управління (підрозділ 1.1). Використання *системно-структурного* методу сприяло обґрунтуванню поняття та елементного складу адміністративно-правового механізму реалізації цих прав як цілісної системи правових засобів (підрозділ 1.2). За допомогою *інституціонального підходу* та методу *класифікації* окреслено коло суб'єктів досліджуваного механізму та систематизовано нормативно-правовий масив, що забезпечує інформаційні права громадян (підрозділи 1.3 та 1.4). *Формально-юридичний* метод став базовим при з'ясуванні суті адміністративно-правових інструментів та розкритті змісту адміністративних процедур (підрозділи 2.1 та 2.2).

З метою визначення змісту та кола юридичних гарантії дотримання прав громадян в інформаційній сфері було застосовано *структурно-функціональний* та метод *системного аналізу* (підрозділ 2.3). Застосування *порівняльно-правового* методу дозволило з'ясувати зміст міжнародних стандартів та передовий досвід іноземних країн для визначення векторів адаптації європейських норм до вітчизняного законодавства (підрозділ 3.1). Для формулювання шляхів вдосконалення адміністративно-правового механізму реалізації прав громадян в інформаційній сфері було використано методи *правового прогнозування* та *моделювання* (підрозділ 3.2).

Теоретичним підґрунтям дослідження слугували фундаментальні праці вітчизняних та зарубіжних науковців у галузі адміністративного, інформаційного, конституційного права, а також концепції правової держави та електронного урядування.

Нормативною основою є Конституція України, міжнародно-правові акти, ратифіковані Верховною Радою України, закони України «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про захист персональних даних», «Про особливості надання публічних (електронних) послуг», Кодекс України про адміністративні правопорушення, а також підзаконні акти Кабінету Міністрів України та профільних центральних органів виконавчої влади.

Інформаційною базою дослідження є офіційні статистичні дані державних органів, матеріали судової практики, узагальнення правозастосовної діяльності адміністративних органів, аналітичні звіти міжнародних організацій, результати моніторингу дотримання прав людини в цифровій сфері, а також публікації у фахових наукових виданнях.

Емпіричну основу склали аналітичні звіти міжнародних організацій, результати моніторингу дотримання прав людини в цифровій сфері, публікації у періодичних наукових виданнях, що індексуються у міжнародних наукометричних базах та авторські результати аналізу функціонування сучасних адміністративних процедур в умовах цифровізації.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що наукова кваліфікаційна праця є комплексним дослідженням адміністративно-правового механізму реалізації прав громадян в інформаційній сфері шляхом формування авторської позиції щодо кола, особливостей та гарантій забезпечення прав громадян в інформаційній сфері з метою мінімізації порушення останніх та вироблення необхідних пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства із зазначених питань. За результатами проведеного дослідження сформульовано низку наукових положень, висновків і пропозицій, зокрема:

вперше:

– запропоновано новітню модель поділу суб'єктів адміністративно-правового механізму реалізації прав громадян в інформаційній сфері в Україні залежно від рівнів впливу, що включає: стратегічний рівень суб'єктів формування засад державної політики та інституційно-управлінську модель сфери правового регулювання; галузевий рівень забезпечення розвитку цифрових навичок, електронного урядування та інформаційного суверенітету; безпековий рівень суб'єктів захисту інформаційного простору, кіберзахисту критичної інфраструктури та протидії інформаційній агресії; операційно-сервісний рівень суб'єктів надання адміністративних послуг; суспільно-приватний рівень;

– визначена комплексна класифікація адміністративних процедур реалізації прав громадян в інформаційній сфері в Україні, що поділяється за характером ініціативи виникнення інформаційних правовідносин, функціональним призначенням у механізмі реалізації інформаційних прав, юридичним результатом адміністративної процедури, ступенем складності та формалізації процедурних правил, рівнем публічної значущості інформації та стадійністю реалізації інформаційних прав;

– визначено особливості внутрішньодержавних гарантій дотримання прав громадян в інформаційній сфері в Україні, які: мають інституційно-зобов'язувальний характер; системно поєднують нормативні засади, організаційні механізми та адміністративно-процедурні інструменти; побудовані на принципі відкритості інформації як базової засади гарантування; процедурно визначені; функціонально спрямовані на забезпечення прозорості влади; закріплені різними видами контролю та юридичною відповідальністю;

удосконалено:

– ознаки прав громадян в інформаційній сфері як об'єкт адміністративно-правового регулювання в Україні, що включають: публічно-правову природу та

адміністративну підконтрольність; комплексний (міжгалузевий) характер; адміністративно-процедурну формалізованість реалізації; гарантований та активний обов'язок держави забезпечити реалізацію; залежність від технологічного середовища суспільства; прямий зв'язок із захистом інших прав і свобод; можливість законного обмеження з легітимною метою (безпека, порядок, захист приватності тощо); охоплення як публічної, так і приватної інформації; суспільну орієнтованість та важливе значення для публічної комунікації; юридичну захищеність та можливість примусового відновлення;

– наукове трактування адміністративно-правового механізму реалізації прав громадян в інформаційній сфері як системно впорядковану, динамічну сукупність адміністративно-правових норм, інструментів, процедур, організаційних та інституційних засобів, за допомогою яких публічна адміністрація цілеспрямовано впливає на інформаційні суспільні відносини з метою забезпечення реального, гарантованого та контрольованого здійснення інформаційних прав громадян, який функціонує в межах державної інформаційної політики, поєднує регулятивний, забезпечувальний і захисний потенціал адміністративного права, охоплює стадії встановлення правових можливостей, їх практичної реалізації, охорони та відновлення у разі порушення, а також адаптується до технологічних змін інформаційного суспільства, забезпечуючи баланс між інформаційною свободою особи, публічним інтересом і вимогами інформаційної безпеки;

– сучасне розуміння нормативно-правового масиву забезпечення реалізації прав громадян в інформаційній сфері в Україні як системно організовану та багаторівневу сукупність взаємопов'язаних правових приписів і регулятивних інструментів, закріплених у конституційних нормах, законодавстві, кодифікованих актах, міжнародно-правових зобов'язаннях та підзаконних актах, які в комплексі визначають зміст і межі інформаційних прав особи, встановлюють процедурні механізми їх здійснення, гарантії захисту та відповідальність за порушення, а також забезпечують нормативні умови функціонування публічної адміністрації й цифрової інфраструктури держави у процесі реалізації, охорони та відновлення інформаційних прав у сучасному цифровому суспільстві;

отримали подальшого розвитку:

– напрями функціональної трансформації адміністративної відповідальності як адміністративно-правового інструменту реалізації прав громадян в інформаційній сфері, що виконує превентивну функцію для стимулювання суб'єктів інформаційних відносин дотримуватися вимог законодавства та стандартів відкритості, та право-відновлювальну функцію для забезпечення можливості притягнення до відповідальності розпорядників інформації за незаконну відмову, затримку, приховування, викривлення або неналежне оприлюднення даних, порушення інших інформаційних прав та свобод;

– перспективи адаптації передового досвіду у сфері реалізації прав громадян в інформаційній сфері для України: 1) нормативно-правова гармонізація з міжнародними та європейськими стандартами у сфері свободи інформації, доступу до публічної інформації та захисту персональних даних; 2) інституційне посилення гарантій інформаційних прав та розвиток незалежних інституцій; 3) запровадження проактивних моделей доступу до інформації, зокрема, основний обсяг суспільно

значущих даних має оприлюднюватися з ініціативи органів влади через розвиток відкритих даних, цифрових реєстрів, стандартів прозорості управлінських рішень та автоматизації адміністративних дій; 4) структурована інтеграція глобального цифрового врядування та штучного інтелекту (закріплення вимог прозорості, недискримінації, людського контролю та доступності механізмів оскарження рішень тощо); 5) розвиток міжсекторної координації – створення сталих механізмів обміну інформацією, кращими практиками та спільного реагування на транснаціональні виклики, зокрема кіберзагрози;

– шляхи вдосконалення кібербезпеки України як адміністративної гарантії інформаційних прав особи у кіберпросторі, що включають: можливості вдосконалення системи координації між органами публічної влади, відповідальними за кібербезпеку, цифровізацію та захист прав людини; забезпечення адміністративних процедур оперативного реагування на кіберінциденти, що порушують права громадян (витоки персональних даних, втручання в електронні реєстри, блокування доступу до публічної інформації тощо); ефективні механізми адміністративного контролю та нагляду за дотриманням прав громадян у діяльності суб'єктів владних повноважень у кіберпросторі.

Практичне значення отриманих результатів зумовлено тим, що запропоновані в науковій кваліфікаційній праці теоретичні положення та нормотворчі пропозиції будуть корисними в:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого розроблення зазначеної тематики з метою в подальшому сформулювати ефективну модель реалізації прав громадян в інформаційній сфері (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *правотворчій сфері* – для удосконалення окремих норм, що визначають адміністративно-правовий механізм реалізації прав громадян в інформаційній сфері;

– *правозастосовній сфері* – для підвищення ефективності діяльності публічно-владних суб'єктів, що забезпечують охорону та захист прав громадян в інформаційній сфері;

– *освітньому процесі* – під час викладання освітніх компонентів за освітньо-професійними програмами D8 «Право», K9 «Правоохоронна діяльність» для підготовки лекцій і навчальних посібників з цієї тематики.

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розроблення проблеми загалом, окремі її аспекти, сформульовані узагальнення та висновки оприлюднено на науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми імплементації наукових досягнень у практичну діяльність» (м. Київ, 4–5 червня 2024 р.), «Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у 21-му сторіччі» (м. Київ, 18–19 лютого 2025 р.), «Актуальні питання науки і практики та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 4–5 червня 2025 р.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 227 сторінок. Список використаних джерел містить 205 найменувань на 22 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, окреслено мету й завдання, об'єкт і предмет, а також методи дослідження, наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено дані про апробацію матеріалів дисертації, структуру та обсяг роботи.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади реалізації прав громадян в інформаційній сфері» містить чотири підрозділи, у яких визначено правову природу прав громадян в інформаційній сфері як об'єкт адміністративно-правового регулювання; сформульовано поняття та окреслено структуру адміністративно-правового механізму реалізації прав громадян в інформаційній сфері; окреслено коло суб'єктів адміністративно-правового механізму реалізації прав громадян в інформаційній сфері; охарактеризовано нормативно-правовий масив забезпечення реалізації прав громадян в інформаційній сфері.

У *підрозділі 1.1 «Права громадян в інформаційній сфері як об'єкт адміністративно-правового регулювання»* наголошено, що права громадян в інформаційній сфері формуються та реалізуються в умовах глибокої трансформації суспільних відносин, зумовленої перетворенням інформації на ключовий ресурс соціального, економічного та політичного розвитку, що об'єктивно визначає їх особливий статус у системі публічно-правового регулювання. Поєднання нематеріальної природи інформації, її товарної цінності та здатності впливати на суспільну свідомість зумовлює необхідність комплексного адміністративно-правового впливу, спрямованого на забезпечення балансу між інформаційною свободою особи, публічним інтересом і вимогами інформаційної безпеки.

Доведено, що концепція прав людини формується під впливом різних філософсько-правових традицій та відображає складний процес поєднання універсальних ціннісних орієнтирів із національними та цивілізаційними особливостями правового мислення, що зумовлює багатовимірність сучасного розуміння прав і свобод особи. Домінування західної індивідуалістичної доктрини прав людини в сучасному міжнародному праві не усуває впливу альтернативних світоглядних підходів, зокрема східних філософських концепцій, які акцентують увагу на взаємозв'язку прав, обов'язків і відповідальності людини перед суспільством та державою, а відтак універсалізація прав людини постає не як уніфікація правових моделей, а як динамічний процес узгодження різних правових традицій, що має істотне значення для формування збалансованих підходів до правового регулювання прав і свобод людини в сучасних державах.

Наголошено, що розвиток сучасної концепції прав людини дедалі більше виходить за межі суто індивідуалістичного підходу, поступово інтегруючи ідеї відповідальності та колективності як необхідних умов забезпечення гармонійного співіснування людини, суспільства і держави в умовах глобального інформаційного суспільства. Формування доктринальних уявлень про універсальні обов'язки людини та колективні права нових поколінь свідчить про трансформацію прав людини у багатовимірну систему, в якій інформаційний компонент набуває самостійного значення і впливає на зміст та механізми їх реалізації, а відтак

інформаційні права і суміжні з ними колективні інтереси постають як результат узгодження індивідуальної свободи з потребами інформаційної безпеки, сталого розвитку та демократизації публічної влади, що обумовлює необхідність їх подальшого нормативного осмислення і закріплення у межах сучасних міжнародних та національних правових систем.

Визначено, що інформаційні права людини у сучасній правовій доктрині постають як складна, багаторівнева та динамічна категорія, зміст якої формується на перетині традиційних громадянських і політичних прав та нових правових можливостей, зумовлених розвитком інформаційного суспільства і цифрових технологій. Різноманіття наукових підходів до визначення та структурування інформаційних прав свідчить про їх міждисциплінарний характер і відсутність уніфікованої дефініції, водночас підтверджуючи їх фундаментальну роль у забезпеченні свободи особи, демократичного контролю за владою та захисту людської гідності. При цьому інформаційні права доцільно розглядати як ширшу за право на інформацію категорію, ядром якої виступає можливість доступу до інформації, але яка водночас охоплює свободу думки і слова, право на приватність, захист персональних даних та інші правомочності, що набувають особливого значення в умовах інформаційно-комунікаційної трансформації суспільства.

В контексті адміністративно-правового регулювання таке право виступає фундаментальним інструментом реалізації інформаційних можливостей громадянина, забезпечуючи зворотний зв'язок між суспільством і владою, тобто право на звернення стає практичним механізмом, за допомогою якого особа може не лише отримувати необхідну інформацію, а й безпосередньо впливати на управлінські процеси, реалізуючи свій статус суб'єкта інформаційних відносин.

Наголошено, що право громадян на інформацію гарантується законодавством України як взаємопов'язані правомочності щодо свободи одержання та поширення інформації, захисту приватності, доступу до публічних відомостей та можливості контролю над власними даними. Модель законодавчого регулювання права на інформацію в Україні включає можливість вільного обігу інформації, з системою законодавчих запобіжників, спрямованих на охорону приватності, публічної безпеки та прав інших осіб у сфері інформаційних відносин.

В межах адміністративно-правового регулювання права громадян в інформаційній сфері постають як юридично закріплені свободи, що формують механізм соціальної взаємодії. Функціональний зміст цього механізму полягає в забезпеченні інформаційних можливостей, необхідних для реалізації інших прав, участі у публічному житті, контролю за владою та зміцнення інформаційної безпеки. Відповідно, права громадян в інформаційній сфері як об'єкт адміністративно-правового регулювання відображають баланс між відкритістю держави, охороною публічних та приватних інтересів, необхідністю ефективного управління інформаційними ресурсами й забезпеченням кожній особі реальних інструментів знати, впливати та захищати себе в сучасному інформаційному суспільстві.

У контексті реалізації прав громадян в інформаційній сфері, адміністративно-правове регулювання є способом нормативного визначення змісту й меж інформаційних прав, та інституційно-процедурною формою їх фактичного

забезпечення через обов'язок держави створювати механізми доступу, інформування, відкритості та контролю, а також через юридично гарантовані процедури звернення, отримання відповіді, оскарження та притягнення до відповідальності за порушення інформаційного законодавства. Водночас специфіка цих прав визначається їх комплексним, міжгалузевим характером та залежністю від технологічного середовища, що зумовлює постійну зміну змісту інформаційних відносин і потребу адаптивного правового реагування, включно з гармонізацією національного законодавства з міжнародними та європейськими стандартами, особливо в умовах цифровізації публічного управління та посилення інформаційних загроз у період воєнних викликів.

У підрозділі 1.2 *«Поняття та структура адміністративно-правового механізму реалізації прав громадян в інформаційній сфері»* визначено адміністративно-правовий механізм реалізації прав громадян в інформаційній сфері, який характеризується такими системними ознаками: 1) цільова (змістовна) спрямованість на забезпечення реальної реалізації інформаційних прав громадян, що проявляється у переведенні нормативно закріплених правомочностей у фактичні можливості доступу, використання, поширення та захисту інформації; 2) публічно-владний характер, який полягає у здійсненні регулюючого, забезпечувального та охоронного впливу суб'єктами публічної адміністрації в межах наданої законом компетенції; 3) системність і комплексність, що виявляється у поєднанні адміністративно-правових норм, інструментів, процедур, організаційних, інституційних та техніко-інформаційних засобів у єдину функціонально узгоджену конструкцію; 4) процедурна формалізованість, яка забезпечує визначеність, передбачуваність і контрольованість реалізації інформаційних прав шляхом застосування адміністративних процедур, установлених законом; 5) превентивно-охоронна та захисна спрямованість, що полягає у попередженні, недопущенні та припиненні порушень інформаційних прав, а також у забезпеченні їх відновлення і притягненні винних осіб до юридичної відповідальності; 6) адаптивність до змін інформаційного середовища, яка зумовлена динамікою цифрових технологій, розвитком електронного врядування та трансформацією інформаційних відносин; 7) інструментально-практичний характер, що виражається у здатності механізму діяти не декларативно, а через конкретні адміністративно-правові інструменти, рішення, дії та сервіси; 8) міжінституційна координаційність, оскільки ефективність механізму залежить від узгодженої діяльності різних суб'єктів публічної адміністрації, а також взаємодії з приватними та громадськими суб'єктами інформаційної сфери; 9) техніко-інформаційна опосередкованість, яка полягає у використанні електронних реєстрів, інформаційних систем, цифрових платформ та інших ІКТ як необхідного елементу реалізації інформаційних прав; 10) результативність та ефективність, що проявляється у здатності механізму забезпечувати досягнення публічно значущого результату – формування сприятливого, безпечного та відкритого інформаційного середовища для реалізації прав громадян.

Доведено, що суб'єкти механізму формують його інституційну основу, оскільки реалізація інформаційних прав завжди відбувається у взаємодії громадянина з публічною адміністрацією та іншими суб'єктами інформаційної

сфери (включаючи розпорядників інформації, адміністраторів реєстрів, провайдерів цифрових сервісів). Відповідно, суб'єктний компонент механізму охоплює не лише «хто діє», а й «хто зобов'язаний» забезпечити доступ, оприлюднення, захист або відновлення порушеного права.

Наголошено, що нормативно-правовий масив задає юридичні межі та стандарти реалізації прав, визначає компетенцію, процедури, підстави обмежень, а також критерії правомірності рішень і дій адміністрації. Однак нормативність сама по собі не гарантує реалізації: саме тому наступний елемент – адміністративно-правові інструменти – забезпечує практичний перехід від загальної нормативної моделі до конкретних управлінських рішень і дій (нормативні та індивідуальні акти, договори, акти-дії, контрольні заходи, електронні сервіси тощо). При цьому важливо наголосити, що в інформаційній сфері інструменти дедалі частіше набувають «цифрового» вираження, що впливає на вимоги до їх форми, автентичності, фіксації та можливості оскарження.

Не менш значущою складовою механізму виступають адміністративні процедури, оскільки вони забезпечують процесуальну впорядкованість реалізації прав: встановлюють строки розгляду запитів, порядок доступу, правила відмови, підстави обмеження, вимоги до мотивації рішень, механізми участі особи та способи реагування на порушення. Процедурний компонент є особливо важливим там, де право реалізується через адміністративне рішення або через доступ до інформаційного ресурсу, контрольованого державою. Водночас, юридичні гарантії забезпечують дієвість механізму через систему засобів захисту, включаючи можливість оскарження, нагляд і контроль, відповідальність посадових осіб, а також інструменти відновлення порушених прав. Саме гарантійний блок переводить механізм із «регулятивного» у «захисний» режим, що є критично важливим в умовах формалізму, бюрократичної інерції або зловживань при доступі до інформації.

Окремої уваги потребує включення до структури адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва, оскільки реалізація інформаційних прав сьогодні значною мірою залежить від імплементації міжнародних стандартів, співпраці у сфері кібербезпеки, транскордонного обігу даних, адаптації до європейських підходів щодо відкритості, приватності та захисту персональних даних. Для України цей елемент набуває особливої актуальності як у контексті євроінтеграційних процесів, так і з огляду на сучасні безпекові виклики в інформаційному просторі. Таким чином, структура механізму в інформаційній сфері не може бути «закритою» в межах національної системи, адже інформаційне середовище є об'єктивно глобальним і взаємопов'язаним.

Структура механізму адміністративно-правового регулювання та його спеціалізованих моделей в інформаційній сфері дає підстави стверджувати, що адміністративно-правовий механізм реалізації прав громадян в інформаційній сфері України має комплексну природу, поєднуючи класичні правові елементи (норми, правовідносини, юридичні факти, акти реалізації) із процедурно-організаційними та інформаційно-технічними компонентами, без яких фактичне здійснення інформаційних прав у цифровому середовищі є неможливим. У цьому сенсі механізм слід розглядати як взаємопов'язану систему суб'єктів, нормативної

основи, інструментів і адміністративних процедур, підкріплених юридичними гарантіями та міжнародною взаємодією, яка забезпечує перехід від нормативного проголошення інформаційних прав до їх реального здійснення, охорони, захисту й відновлення. Включення до структури міжнародного співробітництва та інформаційно-технічних чинників підкреслює специфіку сучасної інформаційної сфери, в якій ефективність механізму залежить не лише від юридичної досконалості норм, а й від інституційної спроможності, процедурної визначеності та цифрової інфраструктури, що загалом дозволяє оцінювати його як ключову організаційно-правову основу практичної реалізації інформаційних прав громадян.

У підрозділі 1.3 «*Суб'єкти адміністративно-правового механізму реалізації прав громадян в інформаційній сфері*» наголошено, що суб'єкти адміністративно-правового механізму реалізації права громадян в інформаційній сфері в Україні є учасниками інформаційних правовідносин, що наділені законодавчо визначеними або делегованими повноваженнями, компетенцією чи юридично значущою роллю у забезпеченні, реалізації, охороні, захисті та відновленні інформаційних прав громадян, до кола яких належать органи публічної влади та їх посадові особи, приватні фізичні та юридичні особи, міжнародні інституції, що своїми діями, технологічною інфраструктурою, інформаційними ресурсами або наданими послугами фактично впливають на можливість та ефективність здійснення інформаційних прав.

Доведено, що суб'єкти адміністративно-правового механізму реалізації права громадян в інформаційній сфері в Україні забезпечують функціонування адміністративно-правових процедур, через які громадяни отримують, використовують і захищають інформацію; створюють, обробляють і поширюють інформацію, від якості та доступності якої залежить реалізація прав особи; взаємодіють у публічній та приватній площинах, формуючи цілісне інформаційне середовище; несуть юридичну відповідальність за порушення прав та обов'язків у сфері інформації відповідно до свого статусу й функцій.

До суб'єктів адміністративно-правового механізму реалізації прав громадян в інформаційній сфері в Україні належать і суб'єкти громадянського суспільства, зокрема, громадські організації та об'єднання, включно з правозахисними та медійними, професійні спільноти журналістів, медіа-об'єднання та суб'єкти приватного права (наприклад, оператори мобільного зв'язку, інтернет-провайдери, компанії, що обробляють персональні дані, IT-компанії, власники інформаційних платформ тощо).

У підрозділі 1.4 «*Нормативно-правовий масив забезпечення реалізації прав громадян в інформаційній сфері*» наголошено, що законодавчий рівень нормативно-правового забезпечення реалізації прав громадян в інформаційній сфері в Україні формує розгалужений і функціонально диференційований масив спеціальних законів, які у сукупності охоплюють ключові сегменти інформаційних відносин – від загальних засад доступу до інформації та відкритості діяльності суб'єктів владних повноважень до захисту персональних даних, реалізації права на звернення, отримання адміністративних послуг, доступу до архівних ресурсів, судових рішень, науково-технічної інформації та медіаконтенту. Такий законодавчий масив виконує системоутворюючу роль у механізмі реалізації

інформаційних прав громадян, оскільки не лише конкретизує конституційні гарантії, а й встановлює процедурні, організаційні та інституційні умови їх практичного здійснення, забезпечуючи нормативне визначення правового статусу учасників інформаційних відносин, меж допустимого втручання держави та способів захисту порушених прав. Водночас аналіз чинних законів свідчить про їх різнорівневу спрямованість і функціональну автономність, що, з одного боку, дозволяє гнучко регулювати окремі сегменти інформаційної сфери, а з іншого – зумовлює фрагментарність правового регулювання, наявність дублювань та ускладнення правозастосовної практики, особливо в умовах цифровізації публічного управління. За таких обставин законодавчий масив у сфері реалізації інформаційних прав громадян слід розглядати як динамічну систему, що потребує постійної координації, узгодження та адаптації до технологічних і суспільних змін з метою забезпечення реальної, ефективної та рівної реалізації інформаційних прав у сучасному інформаційному просторі.

Законодавчі акти у сфері кібербезпеки та захисту інформації формують окремий, функціонально спеціалізований сегмент нормативно-правового масиву забезпечення реалізації прав громадян в інформаційній сфері, який спрямований на мінімізацію ризиків, пов'язаних із використанням інформаційно-комунікаційних технологій, а також на забезпечення стабільного й безпечного функціонування цифрового середовища. Зазначені закони встановлюють правові та організаційні засади захисту інформації в інформаційних та електронних комунікаційних системах, визначають стратегічні напрями державної політики у сфері кібербезпеки, розмежовують повноваження суб'єктів забезпечення кібербезпеки та закріплюють механізми координації їх діяльності, що має принципове значення для гарантування захисту інформаційних прав громадян в умовах зростання кіберзагроз і цифрової залежності суспільства.

Особливістю законодавчого регулювання у сфері кібербезпеки є його тісний зв'язок із процесами цифровізації публічного управління та впровадження електронних форм взаємодії між державою і громадянами, що зумовлює необхідність нормативного врегулювання електронної ідентифікації, електронного документообігу та електронних комунікацій як передумов реалізації інформаційних прав у цифровому форматі. У цьому контексті відповідні закони не лише забезпечують техніко-організаційні умови функціонування електронних сервісів і комунікаційних мереж, а й формують правові гарантії достовірності, цілісності та захищеності інформації, що передається або обробляється, створюючи нормативні передумови для довіри громадян до електронних механізмів реалізації своїх прав. Разом із тим фрагментарність регулювання та швидка еволюція технологій об'єктивно вимагають постійного оновлення й узгодження законодавчих підходів у сфері кібербезпеки та захисту інформації з метою забезпечення ефективного поєднання вимог безпеки, свободи інформаційного обміну та захисту прав і законних інтересів особи.

Міжнародні стандарти у сфері забезпечення інформаційних прав людини становлять фундаментальний наднаціональний рівень нормативно-правового масиву, який формує універсальні ціннісні та правові орієнтири для національного регулювання інформаційних відносин і визначає мінімально допустимі стандарти

захисту прав громадян у цифровому та інформаційному середовищі. Міжнародно-правові акти, що закріплюють свободу вираження поглядів, право на доступ до інформації, захист персональних даних і гарантії участі громадськості у прийнятті рішень, відіграють системоутворюючу роль, оскільки вони не лише проголошують відповідні права, а й встановлюють обов'язки держави щодо створення ефективних механізмів їх реалізації, обмеження втручання органів публічної влади та забезпечення пропорційності будь-яких обмежень в інтересах демократичного суспільства.

Особливе значення міжнародні стандарти мають для формування та трансформації національного законодавства України у сфері інформаційних відносин, оскільки, будучи ратифікованими, вони інтегруються у внутрішню правову систему та виступають орієнтирами для правотворчої і правозастосовної діяльності суб'єктів публічної адміністрації. У цьому контексті європейські та універсальні міжнародні акти зумовлюють впровадження високих стандартів захисту персональних даних, розвитку електронних комунікацій, забезпечення прозорості публічного управління та розширення доступу громадян до цифрових послуг, водночас формуючи правові передумови для гармонізації українського законодавства з правом Європейського Союзу. Таким чином, міжнародні стандарти не лише доповнюють національний нормативно-правовий масив, а й виконують коригуючу та інтеграційну функції, сприяючи утвердженню в Україні сучасної моделі реалізації інформаційних прав громадян, заснованої на принципах відкритості, безпеки, правової визначеності та поваги до приватного життя.

Розділ 2 «Характеристика окремих елементів адміністративно-правового механізму реалізації прав громадян в інформаційній сфері» містить три підрозділи, у яких з'ясовано сутність та коло адміністративно-правових інструментів реалізації прав громадян в інформаційній сфері; розкрито зміст адміністративних процедур реалізації прав громадян в інформаційній сфері; визначено коло юридичних гарантії дотримання прав громадян в інформаційній сфері.

У підрозділі 2.1 *«Адміністративно-правові інструменти реалізації прав громадян в інформаційній сфері»* адміністративно-правові інструменти реалізації прав громадян в інформаційній сфері розглянуто як цілісну систему юридичних засобів і процедур, за допомогою яких забезпечується фактичне включення особи у публічно-правові інформаційні відносини та створюються умови для здійснення нею відповідних прав і свобод, функціональне значення яких полягає у впорядкуванні взаємодії між різними суб'єктами інформаційної сфери, подоланні інституційної роз'єднаності та формуванні передбачуваних і контрольованих механізмів доступу, використання й захисту інформації в умовах цифрової трансформації публічного управління. Водночас ефективність таких інструментів прямо залежить від здатності публічної адміністрації адаптувати їх до динамічних технологічних змін, суспільних потреб і європейських стандартів, що зумовлює необхідність їх подальшого доктринального осмислення та нормативного вдосконалення як однієї з ключових гарантій реального забезпечення інформаційних прав громадян в Україні.

Ключовими ознаками адміністративно-правових інструментів реалізації прав громадян в інформаційній сфері в Україні є: 1) нормативна зумовленість та легітимність, що проявляється у їх застосуванні виключно на підставі й у межах чинного адміністративного законодавства, з урахуванням конституційних і міжнародних стандартів захисту інформаційних прав людини; 2) функціональна спрямованість на забезпечення та охорону інформаційних прав, оскільки їх використання має на меті не лише регулювання інформаційних відносин, а й створення реальних умов для доступу до інформації, її використання, поширення та захисту у публічно-правовому вимірі; 3) інституційна зумовленість, адже застосовуються суб'єктами публічної адміністрації відповідно до обсягу їх компетенції, функціонального призначення та ролі у формуванні й реалізації державної інформаційної політики, що забезпечує узгодженість адміністративного впливу в умовах множинності учасників інформаційної сфери; 4) процедурна визначеність, яка полягає у реалізації таких інструментів через встановлені адміністративні процедури, що гарантують передбачуваність, контрольованість і юридичну відповідальність управлінських рішень у сфері інформаційних прав; 5) динамічний та адаптивний характер, оскільки їх зміст і форми застосування змінюються під впливом цифровізації, розвитку електронного врядування, трансформації інформаційних технологій і нових суспільних викликів; 6) балансуєча природа, яка виявляється у необхідності узгодження інформаційної свободи особи з публічними інтересами держави, вимогами національної безпеки та законними інтересами приватних суб'єктів, без порушення сутнісного змісту інформаційних прав; 7) результативна спрямованість, оскільки кожен адміністративно-правовий інструмент орієнтований на досягнення конкретного публічно значущого результату, який має юридичні та фактичні наслідки для учасників інформаційних правовідносин і впливає на рівень довіри громадян до публічної влади.

Наголошено, що адміністративно-правові інструменти реалізації прав громадян в інформаційній сфері в Україні – це комплексна та функціонально узгоджена система нормативно визначених юридичних засобів, адміністративних процедур, індивідуальних рішень і організаційно-технічних дій, які застосовуються суб'єктами публічної адміністрації в межах наданої компетенції для забезпечення реальної можливості доступу до публічної інформації, її отримання, використання, поширення та захисту, а також для відновлення порушених інформаційних прав шляхом механізмів контролю, оскарження й притягнення до відповідальності. У межах цієї системи нормативно-правові акти формують загальні стандарти та межі адміністративного впливу, індивідуальні адміністративні акти забезпечують персоніфіковане вирішення конкретних інформаційних справ, інструменти звернень і запитів гарантують комунікацію громадянина з розпорядником інформації, а цифрові сервіси електронного врядування підсилюють доступність і прозорість реалізації прав у цифровому середовищі, що у сукупності забезпечує баланс між інформаційною свободою особи, публічним інтересом і вимогами безпеки в умовах цифрової трансформації держави.

У підрозділі 2.2 «Адміністративні процедури реалізації прав громадян в інформаційній сфері» сформовано класифікацію адміністративних процедур

реалізації прав громадян в інформаційній сфері в Україні: 1) за характером ініціативи виникнення інформаційних правовідносин; 2) за функціональним призначенням у механізмі реалізації інформаційних прав; 3) за юридичним результатом адміністративної процедури; 4) за ступенем складності та формалізації процедурних правил; 5) за рівнем публічної значущості інформації; 6) за стадійністю реалізації інформаційних прав.

Найбільш поширеним видом є процедури заявної реалізації інформаційних прав або позитивно-правозабезпечувальні процедури, що побудовані на пріоритетності персоналізованого способу отримання інформації з контрольованим результатом (відповідь, відмова або відстрочка) та можливістю оскаржити відповідне рішення або процедурну бездіяльність.

За рівнем публічної значущості інформації процедури щодо загальнодоступної інформації мають бути у структурованій режимній взаємодії із процедурами щодо інформації з обмеженим доступом. При цьому процедури щодо загальнодоступної інформації гарантуються системою постійного інформаційного адміністрування щодо створення, структурування, оновлення та оприлюднення інформації.

Однією із позитивних тенденцій адміністративних процедур реалізації прав громадян в інформаційній сфері в Україні є набуття якісних сервісних ознак, цифрової доступності, використання інструментів процесуальної охорони та захисту інформаційних прав.

Визначено, що адміністративні процедури реалізації прав громадян в інформаційній сфері в Україні відіграють подвійну роль – гарантування реалізації інформаційних прав особи та протидії інформаційним загрозам. В умовах війни адміністративний розсуд у публічному адмініструванні розпорядників публічної інформації має враховувати оцінку можливих наслідків оприлюднення інформації та співвідношення між публічним інтересом та загрозами національній безпеці.

У підрозділі 2.3 «Юридичні гарантії дотримання прав громадян в інформаційній сфері» розкрито юридичні гарантії дотримання прав громадян в інформаційній сфері в Україні як сукупність нормативно-закріплених та інституційно-забезпечених умов, процедур, засобів та юридичних обов'язків суб'єктів адміністративно-правового механізму реалізації прав громадян в інформаційній сфері, спрямованих на здійснення, охорону та захист інформаційних прав особи.

Доведено, що міжнародно-правові гарантії, що базуються на міжнародних договорах у сфері прав людини та свободи інформації, практиці Європейського суду з прав людини, інших міжнародних стандартах запроваджують диференційований рівень захисту публічного інтересу у вільному обігу суспільно значущої інформації для різних суб'єктів інформаційних прав (особливу роль відіграють гарантії діяльності неурядових суб'єктів, медіа та журналістів).

Новітні інституційно-організаційні гарантії в Україні формуються під впливом європейських стандартів «good governance» – посилення відкритості, підзвітності та ефективності діяльності публічних інституцій, з унікальною резильєнтністю до кризових ситуацій, зокрема воєнного стану, надзвичайних ситуацій, інформаційних загроз.

За функціональним спрямуванням гарантії реалізації інформаційних прав формують базовий рівень правового забезпечення для диспозитивного здійснення інформаційних прав. До гарантій реалізації інформаційних прав належать: доступність публічної інформації; обов'язковість розгляду інформаційних запитів; оприлюднення інформації органами влади; відкритість даних та реєстрів; свобода пошуку, отримання та поширення інформації тощо.

Гарантії охорони інформаційних прав мають обмежувальний характер та пасивну форму реалізації, що полягає у стримуванні втручання. До гарантій охорони інформаційних прав належать: конфіденційність персональних даних; таємниця приватного життя та кореспонденції; гарантії лікарської, банківської та комерційної таємниць; охорона ділової репутації; охорона джерел інформації; нерозголошення інформації з обмеженим доступом тощо.

Гарантії захисту інформаційних прав мають юрисдикційний характер та застосовуються у разі порушення, заперечення або загрози порушення інформаційних прав з метою їх відновлення та притягнення винних до відповідальності. До гарантій захисту належать: судовий захист (в тому числі, можливості міжнародного захисту); адміністративне оскарження; юридична відповідальність.

За організаційно-функціональною природою механізмів гарантії виступають як способи інституційного забезпечення та спеціалізація правозахисних інструментів, тому конституційні гарантії закріплюють основоположні принципи інформаційної свободи. Судові гарантії є механізмом відновлення порушених інформаційних прав.

Адміністративні гарантії забезпечують реалізацію інформаційних прав у межах публічного управління, та включають: обов'язок розпорядників інформації надавати відповіді на запити; внутрішньоорганізаційний контроль за дотриманням інформаційного законодавства; адміністративне оскарження; діяльність спеціальних структурних підрозділів з доступу до інформації; адміністративну відповідальність.

Позасудові гарантії мають соціально-орієнтовану природу та сприяють формуванню правової культури та прозорості влади. До позасудових гарантій належать: діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; громадський контроль та діяльність правозахисних організацій; журналістські розслідування; публічні звернення; міжнародні моніторингові механізми тощо.

Розділ 3 «Шляхи вдосконалення адміністративно-правового механізму реалізації прав громадян в інформаційній сфері».

У підрозділі 3.1 «Міжнародне співробітництво та адаптація передового досвіду у сфері реалізації прав громадян в інформаційній сфері» наголошено на таких вихідних положеннях дослідження, що інтеграція нашої країни до глобального інформаційного простору відбувається через міжнародне співробітництво України у сфері реалізації прав громадян в інформаційній сфері на перетині міжнародного права, європейського інтеграційного процесу та трансформацій, зумовлених цифровізацією публічного управління.

Виділено особливості міжнародного співробітництва у сфері реалізації прав громадян в інформаційній сфері: 1) транскордонний характер; 2) багаторівневність

правового регулювання, що поєднує універсальні міжнародні стандарти з регіональними механізмами практичного застосування; 3) орієнтованість на ефективність реалізації інформаційних прав; 4) інституційна багатосуб'єктність (держави, міжнародні та регіональні організації, спеціалізовані міжнародні суб'єкти, судові органи, інститути громадянського суспільства); 5) зв'язок із глобальним технологічним розвитком; 6) галузева диференціація правового регулювання; 7) наявність спеціальних міжнародно-правових режимів доступу до інформації; 8) баланс між свободою інформації та захистом інших цінностей (свобод людини, засад національної безпеки, громадського порядку, приватного життя, репутації тощо); 9) захисна та превентивна спрямованість для виявлення та запобігання порушенням інформаційних прав шляхом розвитку інфраструктури, підвищення цифрової та правової грамотності людей, усунення цифрової нерівності та підтримки інноваційних рішень у сфері доступу до інформації.

Для України спільна протидія кіберзагрозам як форма міжнародного співробітництва нині має екзистенційний характер для захисту держави як суб'єкта міжнародного права, збереження кіберпростору як життєво важливого середовища реалізації прав громадян в умовах війни, цифровізації та європейської інтеграції. Особливостями новітньої спільної протидії кіберзагрозам як форми міжнародного співробітництва для України є: реалізація в умовах повномасштабної збройної агресії та гібридної війни; євроінтеграційна спрямованість співробітництва; євроатлантичний безпековий вектор через поглиблену співпрацю з НАТО у сфері кібероборони, стратегічних комунікацій та протидії дезінформації; превентивний характер співпраці для прогнозування атак, обміну розвідданими, спільних навчань та підвищення кіберстійкості; поєднання безпеки та відкритості інформаційного простору; значна роль міжнародної технічної та експертної допомоги.

Міжнародне співробітництво у сфері реалізації прав громадян в інформаційній сфері – це системно організований процес узгодженої координації національних правових режимів та взаємодії держав, міжнародних організацій та наднаціональних утворень, окремих суб'єктів (неурядових, суб'єктів приватного права в межах публічно-приватного партнерства), спрямований на здійснення інформаційних прав і свобод людини в умовах транскордонного обігу інформації, цифровізації суспільних відносин, технологічного розвитку.

У підрозділі 3.2 «Шляхи вдосконалення адміністративно-правового регулювання реалізації прав громадян в інформаційній сфері» визначено, що загальними напрямками вдосконалення адміністративно-правового регулювання реалізації прав громадян в інформаційній сфері в Україні має бути: адаптація міжнародних стандартів захисту та охорони інформаційних прав; оновлення нормативно-правового регулювання інформаційних прав та інформаційної безпеки із відповідним балансуванням з інформаційними правами; вдосконалення адміністративних процедур реалізації прав громадян в інформаційній сфері; системний захист та охорона кіберпростору як адміністративної гарантії інформаційних прав особи.

Кодифікація інформаційного законодавства в сучасних умовах розвитку України має розглядатися як стратегічний напрям удосконалення адміністративно-правового регулювання задля забезпечення єдності правового регулювання

процедур доступу до інформації, її обігу, захисту та відповідальності за порушення інформаційних прав. Водночас, в складних умовах в Україні, особливо важливо встановити межі допустимого втручання держави, забезпечити баланс між публічними інтересами та свободами людини, та сформувати нормативну основу в інформаційній сфері для післявоєнної стабілізації та розвитку правової системи України.

Чинні процедури реалізації прав (доступ до інформації, звернення, отримання е-послуг) часто надмірно формалізовані та різняться між органами влади, що негативно впливає на механізм оскарження. Напрямом удосконалення адміністративних процедур реалізації інформаційних прав має бути їх уніфікація щодо подання запитів, електронних звернень, отримання адміністративних послуг у цифровій формі тощо, а також, впровадження обов'язкових процедурних стандартів якості (строки, формат відповіді, обґрунтування відмови).

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації представлено сучасний підхід до вирішення наукової задачі щодо визначення адміністративно-правового механізму реалізації прав громадян в інформаційній сфері, що відображено у сформульованих теоретичних положеннях та практичних рекомендаціях.

1. Сформовано, що права громадян в інформаційній сфері як об'єкт адміністративно-правового регулювання в Україні – це системно впорядкована та динамічна сукупність гарантованих державою можливостей особи вільно одержувати, збирати, зберігати, використовувати й поширювати інформацію, захищати приватність і персональні дані, отримувати доступ до публічної інформації та вимагати усунення порушень і відновлення порушених прав, реалізація яких відбувається у межах публічно-правових відносин за участю суб'єктів публічної адміністрації та забезпечується комплексом адміністративно-правових засобів і процедур об'єктність яких у площині адміністративного права зумовлена тим, що інформація як ресурс і як інтелектуальний продукт є водночас чинником розвитку суспільства, предметом економічного обігу та потенційним джерелом ризиків для національної й персональної безпеки, а відтак потребує правового упорядкування, яке поєднує гарантування інформаційної свободи з можливістю легітимних обмежень для захисту прав інших осіб, громадського порядку, територіальної цілісності та національної безпеки.

2. Визначено, що адміністративно-правовий механізм реалізації прав громадян в інформаційній сфері складається з взаємопов'язаних та впорядкованих адміністративно-правових, організаційно-процедурних та інформаційно-технічних елементів (інструментів, засобів, процедур та дій), що забезпечують належну реалізацію, охорону, захист та відновлення інформаційних прав. До структури адміністративно-правового механізму реалізації прав громадян в інформаційній сфері належать: суб'єкти адміністративно-правового механізму реалізації прав громадян в інформаційній сфері; нормативно-правовий масив забезпечення реалізації прав громадян в інформаційній сфері; адміністративно-правові інструменти; адміністративні процедури; юридичні гарантії дотримання прав

громадян в інформаційній сфері; міжнародне співробітництво у сфері реалізації прав громадян в інформаційній сфері.

3. Суб'єктів адміністративно-правового механізму реалізації прав громадян в інформаційній сфері розглянуто як структурно та функціонально впорядковану сукупність носіїв адміністративної правосуб'єктності, які в межах своєї нормативно закріпленої компетенції, прав та обов'язків здійснюють організаційний, регулятивний, забезпечувальний і контрольний вплив на суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації інформаційних прав громадян, забезпечуючи їх доступність, захищеність і достовірність в умовах цифрової трансформації публічного управління, а також формуючи належний баланс між публічними інтересами держави та приватними інтересами особи в інформаційному просторі.

4. У результаті комплексного аналізу сучасного стану та динаміки розвитку вітчизняного законодавства доведено, що адміністративно-правовий механізм реалізації прав громадян в інформаційній сфері базується на розгалуженій системі джерел, де нормативно-правовий масив забезпечення реалізації цих прав в Україні систематизовано за такими взаємопов'язаними нормативними блоками:

- конституційні засади гарантування інформаційних прав і свобод людини та громадянина;

- кодифіковані акти, що встановлюють юридичні гарантії та заходи відповідальності за порушення інформаційних прав (зокрема, у сфері доступу до інформації та належного реагування на звернення і запити);

- галузеве законодавство інформаційного спрямування, яке регулює базові інститути інформаційних відносин (право на інформацію, доступ до публічної інформації, захист персональних даних, звернення громадян, адміністративні послуги, медіасфера, доступ до окремих категорій суспільно значущих даних тощо);

- законодавство у сфері кібербезпеки та захисту інформації, що визначає правові й організаційні засади протидії кіберзагрозам та забезпечення захищеності інформаційних і комунікаційних систем;

- акти, спрямовані на функціонування цифрової інфраструктури та електронної взаємодії, які регулюють електронну ідентифікацію, довірчі послуги, електронні документи, електронний документообіг і електронні комунікації;

- міжнародно-правові стандарти та зобов'язання України, що задають універсальні гарантії свободи вираження поглядів, доступу до інформації, захисту персональних даних і належної участі громадськості в окремих сферах суспільного життя;

- підзаконні нормативно-правові акти суб'єктів публічної адміністрації, які деталізують процедури реалізації інформаційних прав, визначають організаційні моделі їх забезпечення та закріплюють інструменти державної політики у відповідній сфері.

5. До адміністративно-правових інструментів реалізації прав громадян в інформаційній сфері в Україні віднесено:

- 1) нормативно-правові акти, як інструменти загального регулюючого впливу, що визначають зміст, межі та порядок реалізації інформаційних прав і обов'язків суб'єктів інформаційних правовідносин;

2) індивідуальні адміністративні акти, включно з рішеннями щодо доступу до інформації, відповідями на інформаційні запити, дозволами, відмовами та іншими актами індивідуальної дії, які безпосередньо впливають на реалізацію конкретного суб'єктивного інформаційного права;

3) адміністративні договори, як форма погодженого врегулювання публічно-правових інформаційних відносин, у тому числі у сфері надання інформаційних послуг, доступу до інформаційних ресурсів і використання публічних даних;

4) акти-плани та акти-дії, що застосовуються для організації та координації діяльності суб'єктів публічної адміністрації у сфері забезпечення інформаційних прав, зокрема плани заходів із забезпечення доступу до публічної інформації та інші управлінські рішення програмного характеру;

5) матеріально-технічні та фактичні дії, пов'язані з обробкою, зберіганням, оприлюдненням і наданням інформації, які, хоча й не завжди мають самостійне юридичне значення, забезпечують практичну реалізацію адміністративних рішень у інформаційній сфері;

6) інструменти електронного врядування, включно з електронними інформаційними ресурсами органів влади, цифровими сервісами, електронними реєстрами, порталами відкритих даних та іншими інформаційно-комунікаційними системами, через які реалізуються інформаційні права в цифровому середовищі;

7) контроль-наглядові інструменти, що охоплюють державний і внутрішньо-організаційний контроль, моніторинг діяльності розпорядників публічної інформації, нагляд у сфері захисту персональних даних, інформаційної безпеки та інформації з обмеженим доступом;

8) інструменти захисту та відновлення інформаційних прав, до яких належать адміністративне та судове оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів публічної адміністрації, а також заходи з відновлення порушеного права на інформацію;

9) інструменти адміністративної відповідальності, що застосовуються у разі порушення законодавства про інформацію як засіб забезпечення законності та превенції порушень інформаційних прав громадян.

6. Визначено, що за змістом адміністративні процедури реалізації прав громадян в інформаційній сфері є нормативно-визначеним, структурованим та послідовним порядком дій та рішень суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюється у межах їх владних повноважень за ініціативою або за зверненням громадян та спрямований на забезпечення, визнання, реалізацію, захист та відновлення інформаційних прав та законних інтересів осіб шляхом прийняття індивідуальних адміністративних актів, вчинення юридично значущих дій або укладення адміністративно-правових договорів із додержанням принципів належного адміністрування та ефективного захисту.

Сформовано особливості адміністративних процедур реалізації прав громадян в інформаційній сфері в Україні: 1) публічно-правова та правозастосовна природа як форма практичного застосування норм інформаційного та адміністративного права; 2) сервісно-орієнтований характер процедурної діяльності; 3) особливий суб'єктний склад адміністративно-правового механізму реалізації прав громадян в інформаційній сфері; 4) позитивна управлінська спрямованість 5) зовнішній

юридичний ефект; б) інформаційно-технологічна обумовленість; 7) підвищені вимоги до прозорості та обґрунтованості рішень; 8) ризик-орієнтований та превентивний характер; 9) міжгалузевий характер правового регулювання та стандарто-орієнтована спрямованість.

7. Розкрито систему юридичних гарантій дотримання прав громадян в інформаційній сфері України, які поділяються за такими критеріями: 1) за рівнем дії (юрисдикційною сферою): а) внутрішньодержавні гарантії (сформовані національною правовою системою); б) міжнародно-правові гарантії, що базуються на міжнародних договорах у сфері прав людини та свободи інформації, практиці Європейського суду з прав людини, інших міжнародних стандартах; 2) за характером правового регулювання: а) нормативно-правові, що визначають: зміст та обсяг інформаційних прав; правові режими інформації; процедури доступу до інформації; підстави та межі обмеження доступу; юридичну відповідальність за порушення інформаційного законодавства; б) інституційно-організаційні, що визначають порядок та умови функціонування суб'єктів адміністративно-правового механізму реалізації прав громадян в інформаційній сфері; 3) за функціональним спрямуванням: а) гарантії реалізації інформаційних прав; б) гарантії охорони інформаційних прав; в) гарантії захисту інформаційних прав; 4) за організаційно-функціональною природою механізмів: а) конституційні гарантії; б) судові гарантії; в) адміністративні гарантії; г) позасудові гарантії; 5) за обсягом забезпечуваних прав: а) загальні гарантії, що спрямовані на захист усіх прав і свобод, включаючи: демократичний політичний режим; гарантії правової держави; розвиток громадянського суспільства; верховенство права тощо; б) спеціальні гарантії, що діють саме у сфері інформації, зокрема: гарантії доступності публічної інформації; свобода діяльності медіа; заборона цензури; доступ до офіційних даних тощо.

8. Виділено форми міжнародного співробітництва України у сфері реалізації прав громадян в інформаційній сфері: 1) нормотворча або договірно-правова щодо узгодження та прийняття міжнародно-правових актів, договорів; 2) моніторингова діяльність спеціалізованих органів, уповноважених здійснювати контроль, оцінку відповідності та нагляд за виконанням міжнародних стандартів у сфері інформаційних прав; 3) судова та квазісудова форма щодо захисту інформаційних прав шляхом розгляду скарг (індивідуальних та міждержавних), формування обов'язкових або рекомендаційних правових позицій; 4) імплементаційна діяльність щодо приведення національного законодавства та практики у відповідність до міжнародних стандартів; 5) стандартизаційна форма щодо спільного вироблення технічних, процедурних та організаційних стандартів функціонування інформаційно-комунікаційної інфраструктури та реалізації інформаційних прав; 6) внутрішньо-галузєва форма діяльності у межах окремих сфер суспільних відносин (трудові, екологічні, адміністративні, соціальні тощо), де право на інформацію має спеціальний правовий режим; 7) проєктне посилення інституційної спроможності держав, розвиток цифрових сервісів, подолання цифрової нерівності та розширення доступу до інформаційних прав; 8) інформаційно-освітня форма, що передбачає обмін інформацією, практиками, підвищення правової та цифрової культури громадян; 9) спільна протидія кіберзагрозам та забезпечення інформаційної безпеки прав людини, що полягає у

скоординованих діях держав та міжнародних інституцій, спрямованих на запобігання, виявлення, нейтралізацію та мінімізацію кіберзагроз.

9. Наголошено, що стратегічними напрямами вдосконалення адміністративно-правового регулювання реалізації прав громадян в інформаційній сфері в Україні мають бути: поступове оновлення нормативно-правового регулювання інформаційних прав та інформаційної безпеки шляхом комплексної кодифікації інформаційного законодавства; уніфікація та спрощення адміністративних процедур реалізації прав громадян в інформаційній сфері; забезпечення системної охорони кіберпростору як фундаментальної гарантії прав особи; законодавче впровадження принципу «цифрової доступності» адміністративних послуг, а також застосування диференційованого підходу до трансформації інституту адміністративної відповідальності за порушення інформаційних прав у кіберпросторі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Постульга В.Є. Юридичні гарантії дотримання прав громадян в інформаційній сфері в Україні. *Право та державне управління*. 2024. № 3. С. 478–482.

2. Postulga V. Subjects of the Administrative and Legal Mechanism for the Implementation of Citizens' Rights in the Information Sphere in Ukraine. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2024. № 5. P. 81–87.

3. Постульга В.Є. Адміністративно-правові інструменти реалізації прав громадян в інформаційній сфері в Україні. *KELM*. 2025. № 6(74). С. 259–262 (Республіка Польща).

4. Постульга В.Є. Поняття та структура адміністративно-правового механізму реалізації прав громадян в інформаційній сфері в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 7. С. 457–459.

5. Постульга В.Є. Нормативно-правовий масив забезпечення реалізації прав громадян в інформаційній сфері в Україні. *Правові новели*. 2025. Вип. 25. С. 488–495.

6. Постульга В.Є. Права громадян в інформаційній сфері як об'єкт адміністративно-правового регулювання в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2026. Вип. 1. С. 112–116.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Постульга В.Є. Сучасний підхід до формування системи суб'єктів адміністративно-правового механізму реалізації прав громадян в інформаційній сфері України. *Актуальні проблеми імплементації наукових досягнень у практичну діяльність: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, (Київ, 4–5 черв. 2024 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2024. С. 98–100.

8. Постульга В.Є. Адміністративно-правовий механізм забезпечення інформаційних прав громадян: теоретико-правова характеристика й елементний склад. *Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у 21-му сторіччі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (Київ, 18–19 лют. 2025 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2025. С. 71–73.

9. Постульга В.Є. Сучасні підходи до формування системи юридичних гарантій дотримання прав громадян в інформаційній сфері України. *Актуальні питання науки і практики та шляхи їх вирішення*: матеріали другої міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 4–5 черв. 2025 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2025. С. 40–43.

АНОТАЦІЯ

Постульга В. Є. Адміністративно-правовий механізм реалізації прав громадян в інформаційній сфері. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2026.

Дисертаційне дослідження присвячене комплексному науковому аналізу змісту та особливостей функціонування адміністративно-правового механізму реалізації прав громадян в інформаційній сфері України.

Сформовано поняття прав громадян в інформаційній сфері як об'єкт адміністративно-правового регулювання в Україні. Виокремлено та систематизовано специфічні ознаки прав громадян в інформаційній сфері як об'єкта адміністративно-правового регулювання в Україні.

Обґрунтовано, що адміністративно-правовий механізм реалізації прав громадян в інформаційній сфері являє собою цілісну систему взаємопов'язаних та впорядкованих нормативних, організаційно-процедурних та інформаційно-технічних елементів, функціональне призначення яких полягає у забезпеченні належної реалізації, охорони, захисту та відновлення інформаційних прав особи. Встановлено, що структура адміністративно-правового механізму реалізації прав громадян в інформаційній сфері має багаторівневий характер і охоплює: суб'єктну складову; нормативно-правовий масив; адміністративно-правові інструменти; адміністративні процедури; юридичні гарантії; а також міжнародне співробітництво, що забезпечує імплементацію міжнародних стандартів у національну практику реалізації інформаційних прав.

Запропоновано авторську модель класифікації суб'єктів адміністративно-правового механізму реалізації прав громадян в інформаційній сфері в Україні за критерієм рівнів їхнього функціонального впливу. Дістало подальшого розвитку розуміння нормативно-правового масиву забезпечення реалізації прав громадян в інформаційній сфері в Україні як системно організованої, багаторівневої сукупності взаємопов'язаних правових приписів, що охоплюють конституційні засади, законодавчі та кодифіковані акти, підзаконне регулювання, а також міжнародно-правові зобов'язання.

Особливу увагу в роботі приділено науковому розумінню адміністративно-правових інструментів реалізації прав громадян в інформаційній сфері як цілісної системи юридичних засобів і процедур, за допомогою яких забезпечується фактичне включення особи у публічно-правові інформаційні відносини та створюються умови для здійснення нею відповідних прав і свобод.

Акцентовано увагу на змісті та особливостях адміністративних процедур реалізації прав громадян в інформаційній сфері. Систематизовано ключові особливості адміністративних процедур реалізації прав громадян в інформаційній сфері.

Сформульовано авторське визначення юридичних гарантій дотримання прав громадян в інформаційній сфері в Україні. Дістало подальшого розвитку наукове визначення міжнародного співробітництва у сфері реалізації прав громадян в інформаційній сфері як системно організованого процесу узгодженої координації національних правових режимів та взаємодії держав, міжнародних організацій і наднаціональних утворень, спрямованого на забезпечення інформаційних свобод в умовах транскордонного обігу даних та глобальної цифровізації.

Аргументовано стратегічні напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання реалізації прав громадян в інформаційній сфері, що охоплюють: системну імплементацію міжнародних стандартів захисту інформаційних прав; модернізацію нормативного забезпечення інформаційної безпеки при дотриманні балансу із правами особи; оптимізацію адміністративних процедур та розвиток кібербезпеки як комплексної адміністративної гарантії.

Ключові слова: інформаційна сфера, права громадян, адміністративно-правового регулювання, адміністративно-правовий механізм, структура, суб'єкти, нормативно-правовий масив, адміністративно-правові інструменти, адміністративні процедури, юридичні гарантії, міжнародне співробітництво.

SUMMARY

Postulga V. E. Administrative and legal mechanism for the implementation of citizens' rights in the information sphere. – *Qualification scientific work in the form of a manuscript.*

Dissertation for the degree of Candidate of Legal Sciences in the specialty 12.00.07 «Administrative law and process; financial law; information law». – Research Institute of Public Law, Kyiv, 2026.

The dissertation is devoted to a comprehensive scientific analysis of the content and features of the functioning of the administrative and legal mechanism for the implementation of citizens' rights in the information sphere of Ukraine.

The concept of citizens' rights in the information sphere as an object of administrative and legal regulation in Ukraine has been formed. The specific features of citizens' rights in the information sphere as an object of administrative and legal regulation in Ukraine have been identified and systematized.

It is substantiated that the administrative-legal mechanism for the implementation of citizens' rights in the information sphere is a holistic system of interconnected and orderly regulatory, organizational-procedural and information-technical elements, the functional purpose of which is to ensure the proper implementation, protection, defense and restoration of an individual's information rights. It is established that the structure of the administrative-legal mechanism for the implementation of citizens' rights in the information sphere is multi-level and includes: the subject component; the regulatory and legal array; administrative-legal instruments; administrative procedures; legal guarantees;

as well as international cooperation that ensures the implementation of international standards in the national practice of implementing information rights.

The author's model of classification of subjects of the administrative-legal mechanism of realization of citizens' rights in the information sphere in Ukraine according to the criterion of levels of their functional influence is proposed. The understanding of the regulatory and legal array of ensuring the realization of citizens' rights in the information sphere in Ukraine as a systematically organized, multi-level set of interconnected legal provisions covering constitutional principles, legislative and codified acts, subordinate legislation, as well as international legal obligations has been further developed.

Special attention is paid in the work to the scientific understanding of administrative-legal instruments for the realization of citizens' rights in the information sphere as a holistic system of legal means and procedures, with the help of which the actual inclusion of a person in public-legal information relations is ensured and conditions are created for his exercise of the corresponding rights and freedoms.

The emphasis is on the content and features of administrative procedures for the realization of citizens' rights in the information sphere. The key features of administrative procedures for the implementation of citizens' rights in the information sphere are systematized.

The author's definition of legal guarantees for the implementation of citizens' rights in the information sphere in Ukraine is formulated. The scientific definition of international cooperation in the implementation of citizens' rights in the information sphere as a systematically organized process of coordinated coordination of national legal regimes and interaction of states, international organizations and supranational entities aimed at ensuring information freedoms in the conditions of cross-border data circulation and global digitalization has been further developed.

The strategic directions for improving the administrative and legal regulation of the implementation of citizens' rights in the information sphere are argued, which include: systematic implementation of international standards for the protection of information rights; modernization of regulatory support for information security while maintaining a balance with individual rights; optimization of administrative procedures and development of cybersecurity as a comprehensive administrative guarantee.

Key words: information sphere, citizens' rights, administrative and legal regulation, administrative and legal mechanism, structure, subjects, regulatory and legal array, administrative and legal instruments, administrative procedures, legal guarantees, international cooperation.